

Instruktioner för arbetet med bedömnings- och planeringsformuläret

Bedömnings- och planeringsformuläret, eller "blanketten" som jag kallar det för till vardags, är ett hjälpmedel för oss att sammanställa och tydliggöra de tre viktiga grundfrågorna som allt utredningsarbete kretsar kring, nämligen "vad är vi bekymrade över", "vad fungerar" och "vad behöver hända".

Syftet med att ha ett bedömnings- och planeringsformulär är att skapa tydlighet och öppenhet kring de beskrivningar av händelser och situationer som utredningen fokuserar på samt en delaktighet i hur dessa ska bedömas.

Blanketten kan användas internt för att konkretisera för oss själva vart vi står i utredningen, men huvudsyftet med den är att den ska användas tillsammans med familjemedlemmar för att skapa öppenhet och delaktighet i utredningsarbetet

Att utforska "Vad är vi bekymrade över" - risk/skada

Målet och syftet här är att konkretisera och tydliggöra vad det är som har hänt, vilka konkreta förhållanden som råder eller vilka specifika beteenden eller avsaknad av beteenden som gör oss bekymrade så att vi kan beskriva det i termer av konsekvenser för barnet/den unge.

Vanliga fallgropar är att vi använder svepande beskrivningar och att vi inte utforskar detaljer runt det beskriva i termer av hur, när, var, vad, vem, historik, mönster, förändringar etc, samt vad det får/fick för konsekvenser för barnet/den unge samt andra berörda. Ju mer konkreta och specifika vi är desto bättre förutsättningar har vi för att komma fram till en rättvisande analys och bedömning.

Evidensbaserade riskfaktorer

När vi arbetar med att kartlägga riskfaktorer är det viktigt att vi skiljer på *specifika riskfaktorer* (dvs faktorer som direkt påverkar aktuell fara/skada för barnet) och *generella riskfaktorer* (dvs faktorer som potentiellt eller indirekt kan påverka barnet framöver). Nedan följer en rad exempel på faktorer som vi bör vara uppmärksamma på, utan att göra anspråk på att det ska vara en fullständig sammanställning av riskfaktorer.

För det senare hänvisar jag till <http://www.childwelfare.gov/index.cfm> som är en av de mest omfattande och respekterade databaserna och kunskapskällorna på området.

Ett av de mest utvecklade modellerna för praktisk riskbedömning i barnskyddsärenden är framtagen i Kanada av Eric Sigurdson m.fl och kallas "Manitoba Risk Estimation System". Detta arbete har legat till grund för många andra riskbedömningsmodeller runt om i USA och andra delar av världen, bl.a Victoria Risk Framework i Australien och Risk Estimation System i Nya Zeeland.

Bedömningen av riskfaktorer analyseras utifrån 4 huvudfaktorer som består av:

1. Bedömning av hur allvarlig situationen är/var
2. Barnets/den unges sårbarhet för skada
3. Sannolikheten för framtida skada
4. Säkerheten för barnet

Åtta olika kriterier används för att kartlägga de fakta som blir grund för analysen och dessa handlar om

1. Konsekvenserna av skada för barnet
2. Faktorer kring barnet
3. Utsatthet/möjlighet för skada
4. Mönster och historik av skada
5. Attityder och relationer
6. Faktorer kring föräldrarna som påverkar föräldraförmåga
7. Graden av stöd som påverkar föräldraförmåga
8. Styrkor och tecken på säkerhet som påverkar föräldraförmåga

Det första som behöver kartläggas noga är vad som faktiskt utgör anledning till oro. Det kan röra sig om specifika och avgränsade händelser (övergrepp, familjevåld) eller mer långvariga förhållanden som ofta är fallet beträffande omsorgssvikt eller kombinationer av detta. Det vi behöver göra här är att i detalj utforska vad som har hänt, vem som har gjort vad, hur det gick till, när det hände, vem som sett och hört vad, hur konsekvenserna för barnet/den unge blev.

Faktorer kring barnet handlar om ålder, mognad och utveckling, funktionshinder och andra faktorer som kan göra barnet mer sårbart. Ett spädbarn är mer sårbart än en tonåring. Ett barn med funktionshinder eller svagbegåvning kan ha svårare att hantera situationer och därmed drabbas hårdare.

Faktorer som påverkar utsatthet och möjlighet till skada är om t.ex. en förövare har direkt tillgång till barnet i familjen eller inte eller om ett missbruk ofta leder till våld. Det kan också handla om den miljö barnet lever i. Är det t.ex. ett socialt sammanhang och miljö där missbruk, kriminalitet och våld är vanligt?

Historik är en av de viktigaste faktorerna för att kunna göra en prognos om framtida risk. Om det som är problem har tilltagit över tid och inträffar oftare, blir värre och har hänt nyligen är det allvarligare.

Faktorer som hör ihop med attityder och relationer handlar t.ex. om de som är berörda bagatelliserar allvarliga problem, försvarar destruktiva handlingar etc. Det handlar också om det som beskrivs som "hög kritik/låg värme-mönster" i familjer. Det handlar givetvis också om allvarliga äktenskapsproblem och konflikter i familjen o nätverket.

Faktorer som påverkar föräldraförmåga är t.ex. missbruk, svagbegåvning, primär omognad och egen avsaknad av "inre arbetsmodell" (Bowlby), psykisk problematik eller känslomässig avtrubning/avvisande

Graden av stöd handlar om huruvida nätverk runt familjen är stödjande eller motsatt.

Styrkor och tecken på säkerhet är när vi kan konstatera frånvaro av det mesta av ovanstående riskfaktorer och beteenden och istället se aktiva handlingar från

föräldrar, nätverk och andra involverade i syfte att skydda barnet/den unge samt att *föräldrar samarbetar med oss kring lösningar.*

När vi arbetar med beskrivningarna som ska punktas in under "vad är vi bekymrade över" är det viktigt att vi är konkreta. Det ska vara beskrivningar av händelser, förhållanden och beteenden som formuleras på ett lätt begripligt sätt. Andrew pratar om att vi ska formulera våra "danger statements" här. Med det menar han helt enkelt att vi ska punkta ner det som vi är mest bekymrade över på ett konkret och begripligt sätt.

Färdigheterna som krävs för att göra detta handlar om noggrannhet med fakta och detaljer, ett käll-kritiskt tänkande som utgår från den viktiga principen att det vi tror oss veta kan visa sig vara fel och en intervjumetodik som bygger på att vi aktivt och nyfiket ställer frågor för att få en klarare bild. Det är viktigt att vi skiljer på vad vi tror oss veta och vad vi faktiskt vet. Misstankar som vi hyser får inte betraktas som fakta men gärna som misstankar och det går att prata om. Förnekanden är vanliga i övergreppsärenden och runt missbruk. Att möta förnekanden är ofta frustrerande och det har visat sig vara tämligen ofruktbart att envisas med att försöka få fram ett erkännande. Däremot har det visat sig vara mer framgångsrikt att fokusera på att undvika att det ska uppstå framtida misstankar och att det viktigaste är att bygga framtida säkerhet mot bakgrund av de faktiska konsekvenserna för barnet/den unge – oavsett om någon person tar på sig ansvaret för det inträffade.

Att utforska "vad fungerar" – styrkor, resurser och säkerhet/skydd

Under den här kolumnen är det viktigt att vi först och främst skiljer på vad som är styrkor och resurser och vad som faktiskt är säkerhet/skydd för barnet/den unge. Ett bra sätt att utforska säkerhet/skydd är att fråga efter undantag till problembeskrivningar. Undantagsbeskrivningar är ett centralt begrepp i den lösningsfokuserade korttidsterapin och är inlånat därifrån till utredningsarbetet. Vi utforskar undantag när vi frågar efter tillfällen när det som är problembeteende eller – situationer förväntades eller kunde ha inträffat men inte gjorde det. Undantagsbeskrivningar kan upptäckas i aktiva handlingar men också som "en slump" – "det bara blev så". Det är viktigt att skilja på detta. Undantag som följd av aktiva handlingar väger mycket tyngre även om det andra fallet är positivt det också. För att vi ska få dessa beskrivningar måste vi aktivt fråga efter och utforska detta. Cirkulärt och systemiskt frågande är viktiga delar i intervjumetodiken. Frågor som belyser vem som gjorde vad och vad det har gjort för skillnad som är tecken på säkerhet är det centrala i samtalet.

Att utforska styrkor och resurser inom familjen och hos de enskilda familjemedlemmarna är ett annat viktigt tema. Frågor som uppmanar familjen att berätta om perioder, tillfällen och situationer när det har varit bra i familjen, när familjemedlemmar har fungerat bra och varit okay med sig själva och varandra, vad de tycker om hos varandra och sig själva, sådant de är stolta och glada över etc.

Att utforska om familjen har stöd i sitt nätverk hör också hemma här.

Att konstatera frånvaro av de ovannämnda tänkbara riskfaktorerna kombinerat med beskrivningar av aktiva handlingar från familjemedlemmar, nätverk och andra i syfte att skydda barnet från det som utgör problem är tecken på säkerhet.

När vi har en tillräckligt konkret och tydlig bild av "vad är vi bekymrade över" och "vad fungerar" kan vi skatta hur mycket säkerhet vi kan se. Eller problem om vi hellre vill formulera oss så. Vi kan använda oss av ett par olika skalfrågor. Situationsskalan lyder "10 är att vi kan konstatera tillräcklig säkerhet så vi kan avsluta all kontakt med familjen och 0 är att vi måste överväga ett omedelbart omhändertagande". Genom att utforska hur vi ställer oss till den skalfrågan kan vi börja konkretisera och tydliggöra vår bedömning i förhållande till graden av myndighetsingripande. Är det KRAV på en förändring betyder det att vi är beredda att gå till länsrätt om inte familjen samarbetar med oss för att åstadkomma tillräcklig förändring. Det kan vara så att vi för tillfället inte ser att vi kommer att göra ett omhändertagande men att det bara är en tidsfråga om det inte sker en förändring. Då kan vi tydliggöra det.

Om vi istället kommer fram till att vi är långt ifrån ett omhändertagande kan det vara konstruktivt att omformulera oss till att vi har ÖNSKEMÅL om en förändring. Om familjen också har det kan vi fortsätta arbeta med dem. Om de å andra sidan inte är intresserade av en förändring och således inte vill samarbeta mer med oss bör vi snarast avsluta utredningen. Men vi bör avsluta den genom att göra vår bedömning av våra önskemål tydliga och vad vi ser som farhågor om familjen själva inte tar tag i det vi är oroliga över. Vid en senare utredning, vilket inte är ovanligt i den typen av situationer, så kan vi starta från den punkten där vi avslutade förra utredningen.

Att utforska "vad behöver hända" - målbeskrivningar.

Under den här kolumnen ska vi punkta ner vår bedömning och familjemedlemmarnas och andras bedömning, av vad som måste eller önskas ske som tecken på att familjen har kommit tillrätta med det som står i övre vänstra kolumnen – dvs problemen.

En av fallgroparna här är att vi blandar samman mål och medel. Det är ett medel att "Mamma går till beroende enheten" eller "Föräldrarna tar emot familjebehandling". Ett mål kan vara att "Mamma är nykter så hon och barnen kan göra saker tillsammans, att mamma fixar vardagliga saker som mat, hela o rena kläder till barnen, att hemmiljön är tillräckligt okay, att skolarbete och läsläsning fungerar för barnen och att barnen inte är rädda för att det ska bli bråk när mamma och har kompisar på besök" eller att "Mamma och Pappa hittar ett sätt att tala med varandra utan att börja slåss".

Den första kolumnen är socialtjänstens mål. Den andra kolumnen är avsedd för att punkta ner vad familjemedlemmarna har uttryckt för mål. Vad har mamma sagt? Vad har pappa sagt? Vad har barnet/den unge sagt? Vad har släkt o vänner sagt? Vad har andra professionella som familjen haft/har kontakt med sagt?

En viktig faktor som styr vår möjlighet att vara tydlig med våra mål handlar om hur allvarlig problematiken är. Har vi ett KRAV på förändring, eller ännu starkare – om vi redan har fattat ett beslut om ett omhändertagande av barnet/den unge – kan vi också ställa högre krav på förälderns samarbete för att komma tillrätta med problemen så att vi kan avsluta ärendet (och barnet kommer hem). Om föräldrarna inte klarar av att komma tillrätta med problemet blir barnet kvar i familjehemmet eller på institution eller i annan vård/stödform.

Att beskriva "vad skulle vara ett första tecken på framsteg"

Blanketten har en sista kolumn. Där kan vi punkta ner det vi tänker oss skulle vara ett första tecken på att det går åt rätt håll. Vad är det vi skulle behöva se inom de närmaste

dagarna/veckorna som får oss att konstatera att det går åt rätt håll? Det punktar vi ner här. Sedan behöver vi göra en mer omfattande säkerhetsplanering vilket bygger på lite andra processer som jag beskriver i en annan text om just säkerhetsplaneringen (hur vi får vård- och genomförandeplanerna att bli mer levande och aktivt engagerande där alla involverade inklusive barnen är aktivt delaktiga)

Viktiga principer och ett tankeketlet för utforskandet

Andrew formulerade tidigt något han kallade de "sex praxis principerna". Det är 6 viktiga teman som vi kan ha som en tankeram eller ett tankeketlet i vårt intervjuande. Jag har dessa teman i ryggmärgen och tänker ofta på att jag ska vara noga med att få med alla teman i mina samtal med familjemedlemmar. Dessa teman utgör alltså "utforskningsteman" när problembilden är tämligen klarlagd. Att dessa teman är beskrivna i nummerordning betyder inte att vi kan utforska dem kronologiskt eller i en särskild ordning. Det är temans som ett samtal flätas runt och jag har dem som en kompass i samtalet. Jag kan vara flexibel i samtalet men också styra samtalet efter vad jag behöver få information om. Insoo Kim Berg sa en gång att hon "styr samtalet ett steg efter" .....

De består av

1. Utforska familjemedlemmars och andra berördas position
2. Utforska undantag
3. Utforska styrkor och resurser
4. Utforska mål
5. Skatta säkerhet
6. Skatta vilja, tilltro och förmåga till förändring

Att utforska position handlar om att ställa frågor kring värderingar, attityder, uppfattningar och betydelse. Det är t.ex viktigt att utforska hur familjemedlemmar uppfattar innehållet i en anmälan eller någons berättelse om oro och bekymmer. Andra teman att utforska är hur de upplever kontakten med oss, hur de ser på varandra i familjen, vart deras gränser och åsikter om problembeteenden går, vad de grundar sina beskrivningar och ställningstaganden på. Det är viktigt att inte "gå i clinch" eller argumentera med familjemedlemmar om deras beskrivningar utan att just utforska. En av de viktigaste uppföljningsfrågorna är "....vad mer?"

Att utforska undantag, styrkor och resurser samt mål har jag beskrivit ovan.

Att skatta säkerhet måste vi göra som en del i analys och bedömning men vi måste också involvera familjemedlemmarna i detta. Vi kan t.ex fråga "Hur bekymrad blir du när du hör.....? Eller vi kan ställa en skalfråga på följande sätt; "Om 10 är att allt är okay i er familj och 0 är att du inte står ut längre.... var är du på den skalan? Eller vi kan säga "okay - så du är inte så bekymrad nu. Jag undrar.... vad skulle behöva hända för att du skulle börja bli bekymrad?" för att sedan kunna tala om hur sannolikt det är att det kan bli så och vad som skulle vara tecken på att det är på väg i fel riktning.

Att skatta vilja, tilltro och förmåga är enligt min mening ett av de viktigare teman. Kanske det tema vi är mest slarviga med att utforska? När vi har kommit till en punkt där familjen och vi börjar prata om mål och att det finns en tillräckligt överensstämmande bild av vad vi är bekymrade över kan vi börja skatta vilja, tilltro och förmåga. Vi kan göra det genom att tala om varför det är viktigt att nå det mål

familjemedlemmen har uttalat. Vi kan fråga efter hur hårt man är beredd på att jobba för en lösning och varför det. Vi kan ställa en skalfråga som lyder "Om 10 är du tror till 100% på att mamma och pappa/din sambo/sonen eller dottern kommer att kunna fixa detta nu, och 0 är att du tänker att det bara är tomt snack.... Var är du på den skalan?" och vi måste givetvis ställa frågan till alla involverade "Är detta verkligen möjligt och realistiskt?"

Jag fick efter en ReTeaming-kurs med Ben Furman inspiration och impuls till att formulera ett antal centrala fråge-teman som vi kan ha som grund för att utforska vilja, tilltro och förmåga. De är (kommentar inom parentes)

1. Varför är det här målet viktigt för dig? (Är målet inte viktigt saknas förmodligen incitament nog för att jobba hårt för att nå dit)
2. Hur skulle du märka när du har nått dit, vad har blivit annorlunda då? (Det är viktigt att ha en bild av vad som har blivit bättre när målet är nått. Det gör målet mer attraktivt. Kan inte detta beskrivas kan man fundera på vad det är för nytta med ett sådant mål)
3. Vad har redan blivit bättre? (Har vi kommit hit är det troligt att det redan har börjat ske små förändringar. De bör uppmärksammas och benämnas. Det ger energi och mer hopp)
4. Vad gör att det inte blir enkelt att nå målet? (En viktig fråga som visar både på empati och realism. Hade det varit enkelt hade vi väl inte suttit här, och det ligger medmänsklig inlevelse i att vilja prata om det som gör att det inte är enkelt att åstadkomma viktiga förändringar)
5. Vad gör det möjligt att nå målet? (En motviktsfråga. Utan beskrivningar på vad som gör det möjligt blir jag mer bekymrad.)
6. Vilka allvarigare problem kan tänkas dyka upp som blir till hinder att nå målen? (En viktig fråga som måste utforskas noga och för varje definierat problem måste en regel/plan formuleras. Hur gör vi då, om det händer?)
7. Vad lovar du att du ska göra för att bidra till att ni når det här målet? (Detta sätter fokus på att det behövs hårt arbete från familjemedlemmar och nätverk. Ibland även från äldre barn vars eget beteende kan vara problematiskt)

Sedan har jag ytterligare 3 punkter där en handlar om vilka personer det finns som kan vara till stöd för föräldrarna och som kan utgöra något jag kallar säkerhetspersoner för barnen. De ska vara invigda i säkerhetsplanen och vilja hjälpa till. Barnen ska kunna prata med sina säkerhetspersoner om hur det går och hur de mår. En andra punkt handlar om hur vi förklarar för barnet/den unge vad det är som händer i familjen och varför. Den tredje och sista punkten är en fråga om hur vi ska fira framsteg.